

การศึกษาเปรียบเทียบสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก*
A COMPARATIVE STUDY OF IDEAL SOCIETY ACCORDING TO THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY AND WESTERN PHILOSOPHY

พระสถิต ขนติโร(โพธิ์ทอง)¹, พระมหาสากุล สุภระเมธี², สงวน หล้าโพพันธ์³
Phra Sathit Khantitaro(Phothong)¹, Phramaha Sakol Subharamedhi², Sanguan Lapontan³
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2,3}
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.^{1,2,3}
Email : sathity.pt7@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสังคมอุดมคติตามหลักปรัชญาตะวันตก และ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยพร้อมการวิเคราะห์แนวคิดสังคมอุดมคติของพุทธทาสภิกขุและสังคมอุดมคติของเพลโตเพื่อหาข้อมูลสรุปและนำเสนอรายงานผลงานการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าต้องการล้มเลิกระบบสังคมเดิมและสร้างระบบสังคมใหม่ขึ้นมาในอินเดียสมัยพุทธกาล ด้วยวิธีการปฏิเสธรบอบวรรณะในสังคมอินเดียที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมในสมัยนั้น ให้เป็นสังคมที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกันสังคมอุดมคติตามหลักปรัชญาตะวันตกก่อรูปแบบคิดขึ้นจากสภาพความปั่นป่วนทางการเมืองของเอเธนส์และสังคมชั้นสูง เพลโตมีทัศนะว่า อุดมรัฐเป็นสังคมอุดมคติที่ดีที่สุดมีจุดหมายทางการเมืองคือความยุติธรรม ระบอบอภิชนาธิปไตยที่เป็นระบอบการปกครองที่ใกล้เคียงกับอุดมรัฐมากที่สุดจึงมีความสำคัญกับบุคคลผู้ที่จะมาเป็นผู้นำรัฐ สังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก เมื่อเปรียบเทียบแล้วเห็นว่ามีประเด็นที่เหมือนกัน คือการปกครองที่ดีให้ถือตัวผู้ปกครองที่สมบูรณ์เป็นหลัก ซึ่งสังคมการเมืองที่ดีต้องเกิดจากผู้นำที่มีคุณธรรม และข้อแตกต่างคือ ปรัชญาการเมืองที่ไม่ได้มีพื้นฐานจากความเป็นจริงแต่ใช้วิธีการโต้แย้งด้วยเหตุผลเพื่อเข้าถึงสังคมอุดมคติ

คำสำคัญ : 1. เปรียบเทียบสังคมอุดมคติ 2. พุทธปรัชญาเถรวาท 3. ปรัชญาตะวันตก

ABSTRACT

This research article has objectives 1) to study an ideal society according to Theravada Buddhist philosophy, 2) to study an ideal society according to Western philosophy and 3) to comparative study an ideal society according to Theravada Buddhist Philosophy and Western Philosophy. This research is a qualitative research with the study of documents and research with to analyze the ideal society of Buddhadasa Bhikkhu and Plato's ideal society to find a summary and presents research reports.

The results of research found that: Ideal society according to Theravada Buddhist Philosophy, it started with the Buddha wanting to abolish the old social system and create a new social system in India during the Buddhist era. By the way, it clearly rejected the caste system in Indian society that created the social inequality of that time. It is a human society characterized by equality and equality in life. Ideal society according to Western philosophy, it hold Plato's political philosophy formed ideas from the political turbulence of Athens and family environment in high society. Plato had the view that *Uttamarath* (the Republic) is the ultimate ideal society with a political goal of justice. The aristocratic regime which was the regime that was closest to the *Uttamarat*, so it was important to the person who would lead the state. Ideal society according to Theravada Buddhist Philosophy and Western Philosophy. When there is comparison, it saw that there are the same issues namely, a good governance to be a perfect ruler in which a good political society must arise from a virtuous leader and the difference is political philosophy that is not based on reality. But it uses a rational argument to approach an ideological society.

Keywords : 1. Comparison of Ideal Society 2. Theravada Buddhist Philosophy 3. Western Philosophy

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สังคมปัจจุบันกำลังประสบปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งเบียดเบียนทำร้ายกันจนกระทั่งมีการทำสงคราม หรือการสะสมอาวุธต่างๆ เพื่อป้องกันประเทศของตน ปัญหาเหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยและยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปจากสังคมมนุษย์ได้ เมื่อสังคมมีปัญหาและความบกพร่องดังกล่าวจะแก้ไขอย่างไร มนุษย์สามารถมีสังคมที่ดีได้หรือไม่และมนุษย์จะสร้างสังคมที่ดีได้อย่างไร นักปราชญ์หลายท่านได้มีทัศนะเกี่ยวกับสังคมอุดมคติซึ่งเห็นว่าสามารถแก้ปัญหาสังคมของมนุษย์ได้ สังคมในอุดมคตินั้นได้รับความสนใจจากนักปรัชญาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเริ่มตั้งแต่ต้นนักปรัชญาตะวันตก เช่น เพลโต โทมัสมอร์ นักทฤษฎีสัญญาประชาคม คาร์ล มาร์กหรือแม้แต่ต้นนักปรัชญาและนักศาสนาตะวันออก เช่น เหลาจื้อ

พุทธทาสภิกขุ เป็นต้น ต่างก็ได้เสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาสังคมมนุษย์และนำมนุษย์เข้าสู่อุดมคติตามทัศนะของตน ดังนั้นแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาสังคมจึงมีหลายระบบ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ระบบที่มุ่งแก้ปัญหาภายในโดยมุ่งขัดเกลาจิตใจของมนุษย์กับระบบที่มุ่งแก้ภายนอกซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบควบคุมภายนอก (สมภาร พรหมทา, 2539) แต่ปัญหาสังคมมนุษย์ก็ไม่สามารถจัดให้หมดไปได้ซ้ำๆเหมือนจะมีปัญหาซับซ้อนขึ้น

สังคมอุดมคติที่มุ่งแก้ปัญหาภายในและระบบที่มุ่งแก้ปัญหาภายนอก คือ แนวคิดที่มุ่งแก้ปัญหาภายในซึ่งเน้นการขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ เช่น แนวคิดของนักปรัชญาคลาสสิกที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาและศีลธรรมของมนุษย์โดยถือว่า ความรู้คือคุณธรรมและเห็นว่าเป้าหมายของชีวิตทางการเมืองคือคุณธรรม ซึ่งดูเหมือนจะสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์เช่นกัน แต่ต่างกันว่าพระธรรมปิฎกเน้นกระบวนการไตรสิกขาไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเพียงอย่างเดียว และเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เป็นอิสระจากอำนาจภายนอกด้วยมนุษย์ ส่วนระบบที่มุ่งแก้ภายนอกนั้น แมคคิอาเวลลีเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่เลวจะต้องถูกบังคับให้เป็นคนดี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโทมัสฮอบส์ ที่ให้อำนาจแก่องค์อธิปัตย์ในการออกกฎหมายมาควบคุมสังคม (เดือน คำดี, 2526) ดังนั้น สังคมจะดีได้ในระบบนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสถาบันในสังคมไม่ใช่การอบรมบ่มนิสัย ซึ่งต่างจากแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่เห็นว่า สังคมจะดีเพราะคนมีคุณธรรม แม้ท่านจะกล่าวถึงกัลยาณมิตรที่เอื้อต่อการพัฒนาคนในสังคมแต่ก็แตกต่างจากแนวคิดของแมคคิอาเวลลีและโทมัสฮอบส์

เพลโต (Plato) เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่ออารยธรรมตะวันตก เป็นนักคิด นักเขียน และเป็นปรัชญาเมธีคนแรกของตะวันตกสมัยโบราณ โดยเสนอแนวความคิดทางการเมืองอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์ เป็นผู้วางระบบรากฐานทางปรัชญาที่เป็นแบบแผนในสมัยโบราณจนถึงยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดปรัชญาทางการเมืองของเพลโตมีอิทธิพลอย่างมากมาต่อทฤษฎีทางการเมืองทั้งหลาย มีความคิดทางสังคมการเมืองเป็นอุดมคติชื่อว่า อุดมรัฐ (The Plato's Republic) (พิน ดอกบัว, 2544) เพลโตเสนอแนวความคิดแบบอย่างของรัฐที่ดีและสมบูรณ์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนารัฐต่างๆ ในโลกนี้ เพลโตยังอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐอีกว่า รัฐเกิดจากการรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก รัฐจึงได้แก่บุคคลที่ขยายใหญ่ขึ้น บุคคลแต่ละคนมีโครงสร้างเช่นใดรัฐก็มีเช่นนั้น บุคคลมีวิญญาณ 3 ส่วน เพลโตเชื่อว่า จิตหรือวิญญาณของมนุษย์ไว้ในหนังสืออุดมรัฐว่ามีอยู่ 3 ระดับ มีการผสมกลมกลืนอย่างเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ด้วยวิญญาณที่ต่างต่างกัน จึงเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมือนกัน

พุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นนักปฏิรูปพระพุทธศาสนาที่สำคัญท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน มีผลงานทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนามากมายที่มีประโยชน์ต่อสังคม และการปฏิบัติตนของชาวพุทธไทยโดยการใช้ปัญญาและเหตุผล (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์, 2539) ได้พยายามแสวงหาวิธีการและแนวทางที่นำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมมากที่สุด โดยการเริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุมีทัศนะที่เห็นว่า แนวความคิดทางการเมืองธัมมิกสังคมนิยม (พุทธทาสภิกขุ, 2548) เป็นระบอบการปกครองที่มีอุดมการณ์ ใช้หลักการพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อที่แก้ปัญหาสังคมและการเมือง โดยยึดพื้นฐาน 3 ประการคือ ถือประโยชน์

ส่วนรวม การควบคุมตนเอง และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ระบบการเมืองธัมมิกสังคมนิยม เป็นทางเลือกใหม่โดยมีเป้าหมายในการปกครองที่ใช้วิธีเผด็จการโดยธรรมราชา หรือธรรมิกราช แก้ปัญหาสังคมการเมืองไทยเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2529) พุทธทาสภิกขุได้โต้แย้งลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และได้คัดค้านสังคมนิยมแบบ มาร์กซิสม์ (Marxism) โดยชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ก็เป็นสังคมนิยม แต่เพื่อให้เห็นประเด็นความสำคัญที่แตกต่างของสังคมนิยมแบบอื่นๆ พุทธทาสภิกขุเสนอให้เรียกชื่อว่าธัมมิกสังคมนิยม ทศนะของพุทธทาสในเรื่องนี้ถือว่าเป็นทศนะที่สำคัญและโดดเด่น เป็นแนวความคิดการการเมืองที่เป็นทศนะของท่านอย่างชัดเจนทั้งๆ ทศนะของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับธัมมิกสังคมนิยม อาจจะฟังดูเป็นการนำความคิดสมัยใหม่มาตีความหลักการพระพุทธศาสนา แต่แท้ที่จริงในด้านกลับกัน คือ ท่านมองความคิดสมัยใหม่ด้วยหลักการทางพระพุทธศาสนามากกว่า (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2534)

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสังคมนิยมตามทศนะพุทธปรัชญา เป็นการแก้ปัญหาภายในและระบบที่มุ่งแก้ปัญหาภายนอก ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์สังคมนิยมตามพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องสังคมนิยมในอุดมคติและวิเคราะห์สังคมนิยมในอุดมคติตามพุทธปรัชญาโดยเฉพาะแนวคิดเรื่องกฎธรรมชาติกับสังคมนิยมซึ่งจะชี้ให้เห็นอุดมคติตามทศนะพุทธปรัชญาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์แก้ไขปัญหาสังคม เห็นความสำคัญที่จะต้อง หาแนวทางในการที่จะทำความเข้าใจในเรื่องสังคมนิยมและอุดมคติ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และเพื่อกระตุ้นเตือนให้บุคคลทั่วไปได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตน เพื่อจะได้รับรู้และนำไปประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ทุกคนทุกวัยในสังคม และประเทศชาติ สืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสังคมนิยมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาสังคมนิยมตามหลักปรัชญาตะวันตก
- 2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสังคมนิยมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องของสังคมนิยมตามทศนะพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก
- 3.2 ทำให้ทราบแนวคิดวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนตามทศนะพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก
- 3.3 ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์เรื่องสังคมนิยมตามทศนะพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นศึกษาทางด้านเอกสาร (Documentary Research) มีลำดับและขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นหลัก ส่วนปรัชญาตะวันตก ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดของเพลโต รวบรวมข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมในอุดมคติ จากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์ วิเสส เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับเนื้อหา หรือประเด็นที่ต้องการทราบ

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก และรวบรวม แนวคิดจากการวิเคราะห์ตีความของนักปราชญ์ต่างๆ

3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แนวคิดสังคมอุดมคติของพุทธทาสภิกขุและสังคมอุดมคติของเพลโตเพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลการวิจัยต่อไป

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาแนวคิดสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท ก็มีลักษณะชนวรรณะเชื่อกันสอนให้กระทำความดีเน้นการพึ่งตนเอง เน้นการพัฒนาสติปัญญา และยังต่อต้านอำนาจดลบันดาลจากพระเจ้า ซึ่งก็เข้าลักษณะศาสนาที่แท้จริง ระบบสังคมสงฆ์ก็เป็นสังคม อุดมคติที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้น ทรงออกแบบวางระบบสังคมด้วยพระองค์เอง โดยมีจุดประสงค์ เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นสังคมที่เกิดจากการปฏิรูปหลักหินจาวัณธรรมประเพณีและ ความเชื่อเก่าๆ ดังจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลเป็นยุคที่ถูกครอบงำจากศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิด การกดขี่เอารัดเอาเปรียบหรือ การแบ่งแยกเกลียดชังกัน ซึ่งพระองค์ก็ได้ตรัสแย้งคัดค้านระบบวรรณะ ด้วยหลักกรรมสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท แม้จะไม่มีกรอบอธิบายถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์ อย่าง ชัดเจนเหมือนกับแนวคิดทางสังคมในปรัชญาตะวันตกอื่นๆ แต่ขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ก็มี กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แตกต่างกัน วิวัฒนาการทางสังคมในปรัชญาเถรวาทส่วนหนึ่งได้ ถูกบันทึกไว้ในอรรถกถาสูตร (ที.ปา. 11/111-140/83-102) ซึ่งเริ่มแรกการตรัสเล่าของพระพุทธเจ้า มิได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมแต่อย่างไร ทรงกล่าวถึง ต้นกำเนิดของโลกมาตรัสเล่าประกอบหลักธรรม ของพระองค์เพื่อชี้ให้เห็นว่า พวกพราหมณ์เข้าใจเรื่องระบบ วรรณะผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากเดิม

ลักษณะแนวคิดสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญานั้นแบ่งออกเป็น 2 คือ โลเกียะ และ โลกุตระซึ่งมีการจัดแนวคิดทางสังคมบางอย่างที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความแตกต่างกัน เป็นสังคมที่มนุษย์มีความเสมอภาพและเท่าเทียมกัน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแม้ในหลักคำสอนส่วน ใหญ่จะไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมโดยตรง แต่การ ปฏิเสธหลักจริยศาสตร์ทางสังคมของศาสนาฮินดูที่ยึดถือวรรณะชาติกำเนิดเป็นหลักเกณฑ์ นั้นแสดง ให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธความสูงศักดิ์ของชาติกำเนิดวรรณะพราหมณ์และกษัตริย์อย่าง ชัดเจน

แนวคิดเรื่องสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท เกิดจากพระพุทธเจ้าต้องการล้มเลิกระบบ สังคมเดิมและสร้างระบบสังคมใหม่ในอินเดียสมัยพุทธกาล โดยวิธีการปฏิเสธระบบวรรณะในสังคม อินเดีย ที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน โดยมีข้อสังเกตที่เด่นชัด คือ 1)การสร้างพระ ธรรมวินัยสงฆ์เพื่อเป็นทางเลือกในการปลดปล่อยตัวเองจากวรรณะต่ำทางสังคมที่ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยหลักพระวินัยทั้งหมดจะเน้น ความเสมอภาคในทุกด้านของสังคมสงฆ์ 2)การขึ้นนำมนุษย์ให้เข้าถึง

สังคมแห่งพระศรีอริยเมตไตรยที่มนุษย์อยู่ได้อย่างสงบสุข ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวต่างก็เป็นสังคมมนุษย์ที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

แนวคิดทางสังคมของท่านพุทธทาส เป็นการวางพื้นฐานการดำเนินชีวิตอยู่บนหลักการของพุทธศาสนา ที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีปัญญามองเห็นธรรมได้ ตามความเพียรพยายาม โดยท่านพุทธทาสภิกขุมีความเชื่อในเรื่องธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของมนุษย์อันเกิดจากจิตประภัสสรมาแต่กำเนิดที่สามารถสร้างรูปแบบทางสังคม “แบบธัมมิกสังคมนิยม”

5.2 ผลการศึกษาแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติในปรัชญาตะวันตกแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติส่วนใหญ่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางสังคมที่อุบัติขึ้น อาจสืบเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดจากสมาชิกทางสังคม หรือระบบโครงสร้างทางสังคม ซึ่งนักปรัชญาส่วนใหญ่จะมองไปที่ธรรมชาติของมนุษย์เป็นเป้าหมาย เพราะเป้าหมายชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมแตกต่างกันในเรื่องของการดำเนินชีวิต ดังนั้นการเสนอแนวคิดหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาย่อมจะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในยุคสมัยใดก็มักจะมีมิติที่ซับซ้อนยากแก่การแก้ไขด้วยกันทั้งสิ้นแนวคิดสังคมนิยม เชื่อว่าถ้าเปิดโอกาสให้ประชาชนทำการทุกอย่างแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียหายหลายประการ เช่นการเอารัดเอาเปรียบกัน มุ่งหากำไรเกินควร และประชาชนอาจจะให้การบริการ ไม่ทั่วถึง ฉะนั้นรัฐจึงมีความจำเป็นที่จะดำเนินการบางประการเท่าที่จำเป็น เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ ของประชาชน และเพื่อช่วยให้ประชาชนทั้งปวงได้ประโยชน์โดยเท่าเทียมกัน ทำให้วิธีการบางอย่างถูกควบคุมและผูกขาดโดยรัฐ

แนวคิดเบื้องต้นที่สำคัญของสังคมนิยมคือ รัฐเอาสังคมเป็นศูนย์กลาง และนโยบายเป้าหมาย และวิถีทางเพื่อประชาชนได้ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและสังคมที่แท้จริง ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ โดยรัฐที่เป็นตัวแทนพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนที่แท้จริง คอยดูแลสวัสดิการให้แก่ประชาชนอย่างพอเพียง สร้างคุณภาพสังคมและคุณค่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ ลักษณะสังคมนิยม มีลักษณะที่สำคัญ โดยรัฐบาลมีบทบาทในการควบคุม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคของประชาชน กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณูปโภค เช่นไฟฟ้า ประปา และถนนหนทางจะอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ เนื่องจากเป็นกิจการที่ประชาชนมีความจำเป็นต้องใช้ และการที่รัฐบาลเข้ามาดูแลสาธารณูปโภคดังกล่าวย่อมเกิดผลดีแก่สังคมส่วนรวม

สังคมนิยมเป็นอุดมคติทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีนักปรัชญาหลายท่านพยายามจะนำเสนอให้เห็นว่าเป็นการจัดรูปแบบการควบคุมระเบียบทางสังคมอีกวิธีหนึ่งที่สามารถนำพาสังคมสู่เป้าหมายได้ ซึ่งส่วนใหญ่ต่างเสนอแนวคิดตามการตีค่า สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะเข้าถึง เช่นเพลโตเห็นว่าสิ่งสูงสุดที่มนุษย์และสังคม ควรจะเข้าถึงก็คือ ความเที่ยงธรรมความยุติธรรม ที่มีช่วงชีวิตอยู่ในทศวรรษแห่งการปฏิบัติ อุตสาหกรรมที่ชนชั้นกรรมมาชีพถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกขูดรีดโดยชนชั้นนายทุน สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะเข้าถึง คือความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน สังคมอุดมคติของเพลโตเกิดจากสภาพความวุ่นวายทางการเมืองในนครเอเธนส์ ประกอบกับโสเครตีสผู้เป็นอาจารย์ของเขาถูกประหารชีวิตอย่างไม่เป็นธรรม ทำให้เพลโตมีความ เชื่อมั่นว่าปัญหาของสังคมทั้งหมดเกิดจากผู้นำของรัฐขาดความยุติธรรม ดังนั้นสังคมอุดมคติของเพลโต จึงให้ความสำคัญกับบุคคลผู้ที่จะเป็นผู้นำรัฐ โดยเขาเชื่อว่าลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มี ทั้งความรู้และคุณธรรม ที่เรียกว่าราชาปราชญ์ (King of philosopher)

5.3 ผลการวิเคราะห์สังคมอุดมคติตามแนวพุทธปรัชญาพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตกแนวคิดสังคมอุดมคติตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก จากการวิจัยพบว่าแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติเกิดจากความไม่พอใจต่อสภาพสังคมที่นักปรัชญาหรือผู้เสนอแนวคิดกำลังประสบอยู่และเสนอแนวคิดถึงสังคมที่ดีกว่าโดยคิดว่าจะสามารถแก้ปัญหาของสังคมมนุษย์ได้ สังคมอุดมคติจึงหมายถึงสังคมที่เกิดจากพลังจินตนาการของมนุษย์ซึ่งผู้คิดเห็นว่าเป็นสังคมที่สมบูรณ์พร้อมตามทัศนะของตน ในการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติเราสามารถแบ่งแนวคิดของนักปรัชญาออกเป็นสองระบบ คือ 1) ระบบที่มุ่งแก้ภายใน เป็นระบบที่มุ่งขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลส เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้มนุษย์เข้าถึงธรรมชาติที่แท้จริงของตนซึ่งเราสามารถพบได้ในแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ 2) ระบบที่มุ่งแก้ภายนอก เป็นระบบที่มุ่งให้มีการออกกฎระเบียบมาควบคุมมนุษย์ เช่นมีการออกกฎหมาย ระเบียบวินัยและระบบการเมืองมาปกครองสังคมและมีบทลงโทษที่ชัดเจนแก่ผู้ละเมิดกฎระเบียบของสังคม แนวคิดนี้เชื่อว่าระบบระเบียบต่างๆ สามารถควบคุมและแก้ไขธรรมชาติของมนุษย์ได้ซึ่งเราสามารถพบได้ในแนวคิดของเพลโตและนักทฤษฎีสัญญาประชาคม

แนวคิดเรื่องสังคมนิยมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนามนุษย์ในธัมมิกสังคมนิยม ธัมมิกสังคมนิยมไว้วางหลักการพัฒนามนุษย์ไว้ใน 2 ระดับ คือระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงหลักธรรมพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล คือหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นการนำเสนอหลักธรรมที่ทำให้เข้าใจพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ใน 4 ความหมายใหญ่ๆ คือธรรม ในความหมายของสภาวะธรรม สังขธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม ซึ่งเป็นการอธิบายถึงกฎของเหตุและผล และกฎแห่งกรรม และการพัฒนาในระดับสังคมซึ่งพุทธทาสภิกขุได้นำเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคม ที่ไม่ให้กระทบกระทั่งเบียดเบียน และเอาวัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักในการดำเนินชีวิต คือหลักศีล 5 หลักกุศลกรรมบถ 10 และมรรคมรรค 8 เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์สังคมอุดมคติของนักปรัชญาทางตะวันออกทำให้พบว่า สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพุทธปรัชญาสอดคล้องกันกับสภาพสังคมอุดมรัฐของเพลโตตรงที่ต้องการให้สังคมเป็น สังคมคุณธรรม มีความเท่าเทียมกัน และมีความยุติธรรมเหมือนกัน ความเข้าใจหลักการและการนำไปปฏิบัติมีรายละเอียดที่มีความแตกต่างกัน “คุณธรรม” เพลโตจะแยกกันระหว่างคุณธรรมของปัจเจกชนกับคุณธรรมของรัฐออกจากกัน และดูจะเน้นหนักไปที่ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนมากกว่า แม้จะบอกว่ารวมไปถึงด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยก็ตามแต่ก็ยังเห็นข้อจำกัดแห่งขอบเขตของคุณธรรมในแบบของเพลโตอยู่ สังคมอุดมคติส่วนใหญ่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางสังคมที่อุบัติขึ้น อาจสืบเนื่องมาจาก ปัญหาที่เกิดจากสมาชิกทางสังคม หรือระบบโครงสร้างทางสังคม ซึ่งนักปรัชญาส่วนใหญ่จะมองไปที่ธรรมชาติ ของมนุษย์เป็นเป้าหมาย เพราะเป้าหมายชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมแตกต่างกันในเรื่องของการดำเนินชีวิต ทำให้เพลโตมีความ เชื่อมั่นว่าปัญหาของสังคมทั้งหมดเกิดจากผู้นำของรัฐขาดความยุติธรรม ดังนั้นสังคมอุดมคติของเพลโต จึงให้ความสำคัญกับบุคคลผู้ที่จะมาเป็นผู้นำรัฐ โดยเขาเชื่อว่าลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มี ทั้งความรู้ และคุณธรรม ที่เรียกว่า ราชาปราชญ์ (King of philosopher)

6. อภิปรายผลการวิจัย

สังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากพระพุทธเจ้าต้องการล้มเลิกระบบสังคมเดิมและสร้างระบบสังคมใหม่ในอินเดียสมัยพุทธกาล โดยวิธีการปฏิเสธระบบบรรณะในสังคมอินเดียที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน โดยมีข้อสังเกตที่เด่นชัด คือ 1)การสร้างพระธรรมวินัยสงฆ์เพื่อเป็นทางเลือกในการปลดปล่อยตัวเองจากวรรณะต่ำทางสังคมที่ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยหลักพระวินัยทั้งหมดจะเน้นความเสมอภาคในทุกด้านของสังคมสงฆ์ 2)การชี้นำมนุษย์ให้เข้าถึงสังคมแห่งพระศรีอริยเมตไตรยที่มนุษย์อยู่ได้อย่างสงบสุข ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวต่างก็เป็นสังคมมนุษย์ที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลัย กาญจนะ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องสังคมนิยมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า การดำรงอยู่ของสังคมใดสังคมหนึ่งจำเป็นจะต้องอิงอาศัยกรอบแนวคิดทางสังคมและการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่ง เบื้องต้นแนวคิดการพัฒนาทางสังคมในพุทธศาสนาเถรวาทเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพสังคมเก่าเป็นสังคมแห่งความทุกข์ ที่เกิดอิทธิพลความเชื่อที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวทไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมการบูชาัญญ และระบบสังคมแบบวรรณะ ที่เชื่อว่าชาติกำเนิดเป็นเครื่องวัดคุณค่าความดีงามของมนุษย์ จากแนวคิดความเชื่อดังกล่าว ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมที่เป็นไปเพื่อการแสวงหาและรักษาอำนาจผลประโยชน์ของคนเฉพาะกลุ่มทั้งยังเป็นเครื่องมือในการลงโทษคนในสังคมเดียวกันอย่างอยุติธรรม กล่าวคือ คนที่เกิดในวรรณะสูงมักจะมีอำนาจในการปกป้องผลประโยชน์ของตนและทำการกดขี่ขูดรีดเอาเปรียบหรือกีดกันและดูถูกเหยียดหยามคนอื่น ที่อยู่ในวรรณะต่ำ ซึ่งก็ได้สะท้อนสภาพสังคมที่ไม่มีความยุติธรรม ไม่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

สังคมอุดมคติตามหลักปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางสังคมที่อุบัติขึ้นอาจสืบเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดจากสมาชิกในทางสังคม หรือระบบโครงสร้างทางสังคม สังคมนิยมเป็นอุดมคติทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีนักปรัชญาหลายท่านพยายามจะนำเสนอให้เห็นว่าเป็นการจัดรูปแบบการควบคุมระเบียบทางสังคมอีกวิธีหนึ่ง ที่สามารถนำพาสังคมสู่เป้าหมายได้ ซึ่งส่วนใหญ่ต่างเสนอแนวคิดตามการตีค่า สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะต้องเข้าถึง เพลโตเห็นว่าสิ่งสูงสุดที่มนุษย์และสังคมควรจะต้องเข้าถึงก็คือ ความเที่ยงธรรมความยุติธรรม หรือ คาร์ล มาร์ก ที่มีช่วงชีวิตอยู่ในทศวรรษแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ชนชั้นกรรมมาชีพถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกขูดรีดโดยชนชั้นนายทุน สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะต้องเข้าถึง คือ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนิติกร จิตตคุตโต (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโต กับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ พบว่า สังคมอุดมคติ หรือรัฐที่ดีสมบูรณ์แบบต้องมีราชาปราชญ์ (Philosopher King) ผู้ปกครองสังคมต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพที่ดีและจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน พร้อมทั้งคุณธรรมทั้ง 4 ได้แก่ ปัญญา ความกล้าหาญ รู้จักประมาณ และความยุติธรรมเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมมีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าได้อย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ควรมีการศึกษาสภาพภาพในพุทธปรัชญากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและคุณธรรมปัจเจกชนในศาสนาตะวันออกสังคมอุดมคตินั้นล้วนเป็นสังคมที่ทุกคนล้วนปรารถนา เพราะ

นั่นเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ นั่นคือความสุขเป็นที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นโลกทางตะวันออกที่มุ่งเน้นการเข้าถึงความสุขด้วยการฝึกปฏิบัติทางจิตใจ และความสุขในทัศนะของโลกทางตะวันตกนั้นอาจมุ่งเน้นให้แสวงหาความสุขทางกายมากกว่า สังคมอุดมคติไม่ว่าจะปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งดังกล่าวมา

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 จากผลการวิจัยทำให้สามารถเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาระบบทางการเมืองการปกครองของไทย กับการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการเมืองในประเทศไทยนั้น อุดมรัฐ และธัมมิกสังคมนิยมเป็นสังคมนิยมอุดมคติที่เน้นคุณธรรมและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางศาสนาสำหรับผู้ปกครอง หลักคำสอนของพุทธศาสนิกชนเน้นหลักประโยชน์ส่วนรวมดังนั้นการวางนโยบายหลักของรัฐควรอยู่บนพื้นฐานที่ผลประโยชน์ของประเทศต้องเป็นของประชาชนโดยแท้จริง กิจกรรมหลักๆ ต้องเป็นของรัฐ ซึ่งตัวแทนที่เข้ามาทำหน้าที่รัฐบาลต้องมาจากวิธีที่ถูกต้องไม่ใช่ด้วยอำนาจเงิน หลักการทำเรื่องการเมืองให้เกิดสันติภาพโดยไม่ต้องใช้อำนาจ วิธีการคือควรปลูกจิตสำนึกสำคัญของนักการเมืองให้ยึดหลัก “อตัมมยตา” คือการทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ต้องสมัครเป็นผู้ติดตามหลังพระ และไม่มีความเห็นแก่ตัว สังคมไทยต้องหันมาพัฒนารูปแบบการเมืองการปกครอง ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกและต้องให้เสรีภาพแก่ประชาชนทางการเมืองแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์การบริหารจัดการให้ถูกต้อง

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 การศึกษาวิเคราะห์โลกพระศรีอริยเมตไตรยตามพระคัมภีร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ

7.3.2 การทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ กับสังคมยูโทเปีย (Utopia) ของโทมัสมอร์

7.3.3 การวิเคราะห์คุณค่าคำสอนเรื่องธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ

8. เอกสารอ้างอิง

เดือน คำดี. (2526). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. (2539). พุทธทาสภิกขุกับทฤษฎีธัมมิกสังคมนิยม. **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. 3(2). 29-52.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2529). **พระคัมภีร์ทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2534). **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระนิติกโร จิตตคุตโต (วิฑูมา). (2556). **การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโตกับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2548). **ธัมมิกสังคมนิยม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

พิน ดอกบัว. (2544). **ปวงปรัชญากรีก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2533). **ปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมภาร พรหมทา. (2539). **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลัย กาญจนะ. (2558). **แนวคิดเรื่องสังคมนิยมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะความอนุเคราะห์จาก พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.สงวน หล้าโพนทัน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และพระมหาใจสิงห์ สิริธมโม, ดร. ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางที่ต้องตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของปัญหา เพื่อให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ด้วยความละเอียดและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและการเสียสละเวลาของท่านเป็นอย่างยิ่งจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ให้คำปรึกษา ความรู้ และประสบการณ์ศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดทุกท่านที่ให้ความสะดวกในการประสานงานตลอดถึงอุบาสกและอุบาสิกาที่ให้การสนับสนุนทุกท่านเพื่อนๆ ร่วมสถาบันทุกท่านที่เกี่ยวข้องและขอบคุณท่านที่มีอุปการคุณทุกท่านที่ไม่สามารถกล่าวนาม ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย